

Vhubvo

Nga Ja 1 Fulwi 2006, Mulayo wa Khiredithi dza Lushaka 34/2005 (NCA) na Ndaulo ya Khiredithi dza Lushaka (NCR) zwo thoma u shuma . Mulanguli wa Khiredithi dza Lushaka u na vhuḍifihindleli ha u ita uri Mulayo u shume.

Khiredithibirou ndi mini?

Khiredithibirou ndi khamphani ine ya kuvhanganya mafungo na u ita uri ḡivhazwakale ya kushumisele kwa khiredithi i vhe tshifhingani. Khiredithibirou i sika dzi rekhodo dza mafungo a vhashumisi vha khiredithi na uri mushumisi u langulisa hani khiredithi dzawe.

Khiredithibirou i ḡetshedza rikhodo idzi kha vhaḡetshedzi vha khiredithi, vha fanaho na dzibannga, vharengisi na dziḡwe khamphani dzine dza ḡetshedza khiredithi. Mafungo a sumbedzisa rikhodo ya kubadelele kwa mushumisi muḡwe na muḡwe. I dovha ya shumiswa u wanulusa nga ha vhufhura, tshandanguvhoni kana vhuvhava.

Musi ndi tshi ita khumbelo ya khiredithi kha muḡetshedzi wa khiredithi, ndi nnyi ane a dzhia tsho ya uri ndo teya kana a thongo teya u wana khiredithi?

Musi vha tshi ita khumbelo ya khiredithi, muḡetshedzi wa khiredithi u shumisa mafungo e a waniwa u bva kha khiredithibirou u asesa khumbelo yavho. Musi rekhodo yavho ya khiredithi i tshi fusha maimo a muḡetshedzi wa tshumelo, tsho ya u vha fha khiredithi i mbo ḡi itwa nga muḡetshedzi wa khiredithi. Ndi bannga, murengisi kana muḡetshedzi wa khiredithi ane a themendela kana a hana khumbelo ya khiredithi hu si khiredithibirou.

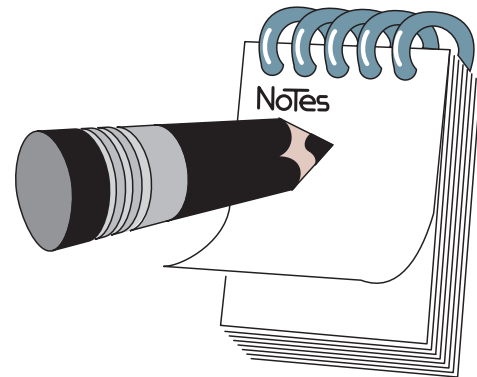
Ndi zwifhio zwine Mulayo wa ita?

- ✎ Mulayo u tendelana kha uri khiredithibirou iḡwe na iḡwe i fanela u ḡiḡwalisa kha Mulanguli wa Khiredithi dza Lushaka u ita uri vhubindudzi havho hu shume lwa mulayo;
- ✎ U bvisela khagala ndivho dzine mafungo a khiredithi dza vhashumisi dza teya u shumiselwa zwone, na khamphani dzine khiredithibirou dza tea u ḡetshedza mafungo;
- ✎ U bvisela khagala vhuimo ha data nga ḡila yone u kwhaḡhisedza zwauro mafungo a ne a vhlungwa kha khiredithibirou kha rekhodo yavho a dzula e a vhukuma tshifhinga tshoḡhe;
- ✎ U kwhaḡhisedza zwauro mushumisi muḡwe na muḡwe u na pfanelo ya u sedzisa rekhodo yawe, na uri vhukhaki vhuḡwe na vhuḡwe vhu a lulamiswa.

Ndi dzifhio pfanelo dzine nda vha nadzo?

Vha na pfanelo:

- ✎ Dza u ḡivhadzwa zwauro muḡetshedzi wa khiredithi u khou ḡoḡa u vhiga mafungo mavhi nga havho kha khiredithibirou mus

- ✎ muḡetshedzi wa tshumelo a sa athu u vha vhiga;
- ✎ U ḡanganedza khophi ya rekhodo ya khiredithi yavho u bva khiredithibirou mus i humbela. Vha nga wana rekhodo nthi ya mahala nga ḡwaha, fhedzi khiredithibirou i ḡo vha badelisa mutengo arali vha tshi ḡoḡa dziḡwe rekhodo;
- ✎ U ita khaedu kha mafungo ane a vhlungwa nga khiredithibirou arali vha songo farea zwavhuḡi nga aneo mafungo;
- ✎ Uri mafungo avho a vhlungwe lwa tshidzombe, na uri mafungo avho a shumiselwe fhedzi zwenezwo zwo tendelwaho nga Mulayo.

Khiredithibirou a i iti mutevhe wa mafungo a khethululo a fanaho na mafungo a nga ha murafho, mbeu, vha wela kha dzangano liḡhio ja zwa poḡoḡiki, tshiimo tshavho tsha mutakalo, vhurereli, na u vha muraḡo wa mbumbano ya vhashumi.

Naa mafungo anga a zwa khiredithi a nga shumiselwa mini?

Khiredithibirou i shumisa mafungo a khiredithi yavho:

- ✎ U asesa arali vha tshi nga kona kana u sa kona u vha na khiredithi;
- ✎ U ḡoḡisisa nga ha vhufhura, tshandanguvhoni kana vhuvhava;
- ✎ U kona u vha dzhiela ḡha kha mishumo ya vhuimo hune ha ḡoḡa u fhulufhedzea na kushumisele kwa kheshe kana masheleni;
- ✎ U asesa uri vha nga kona kana u sa kona u wana tshumelo dzo fhambanaho.

Mafungo a khiredithi a thusa vhaḡetshedzi vha khiredithi u asesa arali vhashumisi vha tshi nga kona u swikelela pfanelo dzavho dza zwa masheleni. Mafungo a Khiredithi ndi mbuelo

kha vhashumisi vane vha vha sa athu u ḡidzhenisa zwikolodoni vane vha vha na ḡivhazwakale dzavhuḡi dza kubadelele. Mafungo a khiredithi a thusa vhashumisi vanevho uri vha wane khiredithi, na u thivhela uri vha si ḡidzhenise zwikolodoni.

Naa ndi ḡo ḡivhadziwa mus i mafungo anga a sa athu u rumelwa kha birou?

Kha mafungo a tevhelaho, vha ḡo wana maḡuvha a 20 a mushumo mus i mafungo a sa athu ḡetshedzwa vha khiredithibirou. Nga tshenetsho tshifhinga, vha teya u ḡivhadza muḡetshedzi wa khiredithi kana khiredithibirou arali mafungo a si one.

PAID

Ndi nga wani sa hani khophi ya rekhodo ya khiredithi yanga?

Vha nga humbela rekhodo ya khiredithi yavho kha khiredithibirou luthi nga ḡwaha hu sina mbadelo, nga murahu vha do badela mutengo u sa fhiriho R20 nga rekhodo.

- ✎ Khethekanyo ya vhuḡifari ha mushumisi, u fana na ‘u vha na dziarasi’, ‘u kundelwa’, ‘u badela nga zwiḡuku’, ‘u shavha’ kana ‘u sa tsha kwamea’;
- ✎ Khethekanyo dzi elanaho na u dzhia nyito zwo itwa nga muḡetshedzi wa tshumelo, u fana na u ḡetshedzwa hu tshi itelwa u kuvhanganya kana u wana murahu, maga a mulayo, kana u phumulwa.

Ndi nga kwhaḡhisedza hani zwauro mafungo are khiredithibirou ndi a vhukuma?

Vha nga kwhaḡhisedza zwauro mafungo are kha khiredithibirou ndi a vhukuma nga u tevhedza maga are afho fhasi:

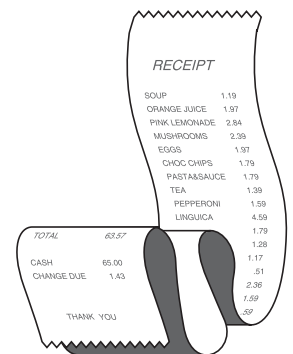
- ✎ Kha vha kwamane na khiredithibirou;
- ✎ Kha vha kwhaḡhisedze zwauro vha na mafungo one a vhone vhaḡe u fana na nomboro ya Bugu ya Vhuḡe na ḡiresi yavho;
- ✎ Birou i ḡo vha rumela fomo uri vha i dade;
- ✎ Kha vha ḡadze fomo vha i fekisele kha birou;
- ✎ Khiredithibirou i ḡo vha humbela u badela mutengo; a wo ngo teya u fhira R20.00;
- ✎ Kha vha ḡivhadze birou arali huna maḡwe mafungo ane a sivhe one kha rekhodo yavho, kana vha vha humbele vha ḡalutshedze mafungo maḡwe na maḡwe hune vha si khou fushea.

Naa ndi nga ita khaedu kha mafungo o vhlungwaho nga khiredithibirou arali ndi si khou tendelana nao?

EE! Arali vha si khou tendelana na mafungo o vhlungwaho nga vha khiredithibirou, vha nga zwi itela khaedu vha ita khumbelo ya uri vha lulamise mafungo. Arali vha hana u lulamisa mafungo, vha nga isa mbilaelo kha Mulanguli wa Zwikolodo zwa Lushaka.

Ofisi ya Ramilayo wa Mafungo a Khiredithi

Ofisi ya Ramilayo wa Mafungo a Khiredithi i tandulula mbilaelo u bva kha vharengi na mabindu ane a vha na mbonalo mmbi nga ḡhani ha mafungo a Khiredithi.

NCR
National Credit Regulator

Ndi nnyi Mulanguli wa Khiredithi dza Lushaka (National Credit Regulator)

Mulanguli wa Khiredithi dza Lushaka u na vhuḍifhinduleli ha ndaulo kha indasiṭiri ya khiredithi ya Afrika Tshipembe. U na vhuḍifhinduleli ha u:

- shumisa mafulo a pfunzo;
- ita ṭhoḍisiso na u bvededza dzimbekanyamaitele;
- ṭoḍisisa mbilaelo;
- khwaṭhisedza u tevhedzwa ha Mulayo.

U na vhuḍifhinduleli ha u ṅwalisa na u laula vhaṅetshedzi vha khiredithi, **khiredithibirou** na vhaeletshedzi siani ḵa khiredithi.

Khothe ya Khiredithi dza Lushaka (National Consumer Tribunal)

Khothe ya Khiredithi dza Lushaka i thetshesela milandu nga ha u sa tevhedza Mulayo, i ṅetshedza ṅḍatiso na u lulamisa kha vharengi. Vharengi na vhaṅetshedzi vha khiredithi vha nga ita khumbelo kha Khothe vha tshi khou hanedzana na tsho inwe na inwe ya Mulanguli wa Khiredithi dza Lushaka.

Khothe ndi tshiimiswa tsha thungo tsho ḍiimisaho nga tshoṭhe tsha Mulanguli wa Khiredithi dza Lushaka. Khothe yo vhumbeba nga mudzulatshidulo na miṅwe mirado ya 10.

Naa khiredithibirou i vbulunga mafhungo tshifhinga tshingafhani

Khethekanyo dza mafhungo a vshumisi vha Khiredithi	Tshifhinga tsha u vbulunga
Zwidombedzwa na mvelelo dza mbilaelo dze dza hwelelwa nga mushumisi.	Miṅwedzi ya 18
Mbudziso Tshivhalo tsha khumbelo dze dza itwa kha rekhodo ya mushumisi, hu tshi katelwa na dzina ḵa khamphani kana muthu we a ita khumbelo ya rekhodo ya mushumisi (na muthu ane a tea u kwamiwa, arali e hone).	Miṅwaha 2
Phurofaii ya kubadelele Mafhungo a vbulunga nga ha phurofaii ya kubadelele kwa mushumisi. Hezwi zwi katela zwidombedzwa zwa muṅetshedzi wa khiredithi muṅwe na muṅwe, na mbedelo dze dza ṭanganedzwa kana arali huna dziṅwe mbedelo dzi re murahu.	Miṅwaha 5
Mafhungo ane a Hanedza Mafhungo a Ndeme nga ha vhuḍifari ha mushumisi, ane a sumbedza vhuḍifari ha kubadelele zwo ḍisendeka kha kuhumbulele kwa muthu ane a khou vhiḵa mafhungo. Hezwi zwi katela khethekanyo dzi ngaho 'u vha na dziariasi', 'u kundelwa', 'u badela nga Mafhungo a Ndeme nga ha vhuḍifari ha mushumisi, ane a sumbedza vhuḍifari ha kubadelele zwo ḍisendeka kha kuhumbulele kwa muthu ane a khou vhiḵa mafhungo. Hezwi zwi katela khethekanyo dzi ngaho 'u vha na dziariasi', 'u kundelwa', 'u badela nga zwiḵuku', 'u shavha' kana 'u sa tsha kwamea'.	ṅwaha 1
U vusuludza zwikolodo	U swikela hu tshi bviswa ṭhanziela ya tshiofisi
Khaṭhulo dza khothe yapo Khaṭhulo yo ṅetshedzwa nga khothe kha phambano ha vhaṭhu na khamphani (hu tshi katelwa u kundelwa ha khaṭhulo.	Miṅwaha 5 kana u swika mulandu u tshi fhelisiwa nga khothe kana wa ladzwa nga muṅetshedzi wa khiredithi u ya nga khethekanyo 86 wa Khothe ya Madzhisitirata Mulayo wa 32 wa 1944
Ndaela dza Ndaulo Ndaela yo ṅetshedzwa nga khothe yapo hune ndangulo na u fhelisa ndaka ya muthu wa bindu ḵo waho (muthu ane a nga si kone u badela zwikolodo zwawe) zwi ṅewa muthu o tholwaho nga mulayo uri a zwi lange u swikela onoyo muthu a tshi badela zwikolodo zwawe zwoṭhe.	Miṅwaha ya 10 kana u swikela ndaela i tshi humiselwa murahu nga khothe
U iledzwa U dzhiya ndaka lwa mulayo u swikela zwikolodo zwi tshi badelwa kana dziṅwe mbilo dzo no swikelelwa.	Miṅwaha ya 10 kana u swikela hu tshi ṅetshedzwa ndaela ya mbuedzedzo
U wa ha bindu U vheba ha ndaka ya muthu a sina tshedele lwa mulayo kha muthu a songo ṭidzhenisaho kha thendelano (ḍhirasithii) kha khethekanyo vhuḵati ha dzikhiredithasi.	Tshifhinga tshi sa gumi
PFANELO DZAVHO Ndaela yo ṅetshedzwa nga khothe yapo u vhuedzedza tshimo tsha masheleni kana zwine vhaṭhu vha dzhiisa zwone muthu we bindu ḵawe ḵa vha ḵo wa (u vhuedzedza kha nyimele ya kale).	Miṅwaha ya 5

Naa ndi nga vhiḵisa hani mbilaelo?

Ri na MAGA MARARU a u tandulula mbilaelo nga ṅḵila yo teyaho. Kha vha tevhedze maga aya mbilaelo dzavho dzi ḍo shumaniwa nadzo.

LIGA LA U THOMA

Ḵha vha kwamane na Khiredithibirou yavho: Khiredithibirou i ṭanganedza mafhungo a khiredithi u bva kha vhaṅetshedzi vha khiredithi. Vha vbulunga rekhodo ya ḍivhazwakale ya khiredithi yavho na uri vha nga vha thusa u lulamisa mafhungo a songo ngo vhwaho nga ṅḵila yone.

Arali mbilaelo yavho i songo tandululwa, kha vha pfukele kha ḵiga ḵa vhuvhili!hundzela eka goza ra vumbirhi

LIGA LA VHUVHILI

Kha vha kwamane na Ofisi ya Ramilayo wa Mafhungo a zwa Khiredithi Ramilayo wa Mafhungo a Khiredithi a nga humbela khiredithibirou uri i shumane na mbilaelo yavho na u vbona zwa uri thaidzo yavho yo tandululwa.

Arali vha sa athu u fushea, kha vha pfukele kha ḵiga ḵa vhuraru.

LIGA LA VHURARU

Kha vha kwamane na NCR

TransUnion ITC	
Call centre:	0861 482 482
Experian SA	
Call centre:	0861 105 665
Xpert Decisions Systems (XDS)	
Telephone:	011 645 9100
Micro Lenders Credit Bureau (Microlending)	
Call centre:	0861 287 328
Compuscan Information Technologies (Microlending)	
Call centre:	0861 514 131
Consumer Profile Bureau	
Telephone:	011 278 3800
KreditInform	
Call centre:	011 777 2700
LexisNexis Risk Management	
Call centre:	021 565 9700

Credit Information Ombuds	
Call centre:	0861 OMBUDS (0861 662 837)

National Credit Regulator (NCR)	
Toll share:	0860 627 627
Email:	0860 NCR NCR complaints@ncr.org.za